

VERSLAG

VAN DE DIALECTEN-COMMISSIE
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1967

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1966—1967

De commissie

De commissie verloor als lid Prof. Dr. K. Fokkema, die, sedert 1952 lid en tevens vertegenwoordiger van de Fryske Akademy, overleed op 26 februari. Prof. Dr. L. C. Michels, lid sedert 1955, bedankte, daar hij door zijn hoge leeftijd geen actief aandeel meer kan hebben in het werk van de commissie. De commissie vergaderde éénmaal op 10 maart.

Uragenlijsten en correspondenten

In januari werd vragenlijst 42A uitgezonden, bedoeld om regionale molenaarstermen bijeen te brengen. De heer J. P. A. Stroop zal dit materiaal in zijn dissertatie verwerken en het daarna aan het bureau afstaan.

In april werd een proeflijst uitgezonden ter voorbereiding van lijst 42, die in december werd verzonden. Deze bevat in hoofdzaak vragen naar soorten en namen van wagens en karren, enkele aanvullende vragen voor de ANKO en voor de vroeger uitgezonden hooilijst van het woord-en-zaakonderzoek. Tegelijk werd lijst 42B verstuurd ten behoeve van de heer K. M. P. Magusin met vragen betreffende woorden met *w* na consonant. Ook dit materiaal zal verwerkt worden in een dissertatie.

Op 31 december waren in totaal 56.677 dialectlijsten op het bureau aanwezig. Van de lijsten 1-23, 25, 29, 29a en 30a bleven de aantallen ongewijzigd. Van lijst 23 zijn thans aanwezig 1220 exx., van lijst 24: 1289 exx., van lijst 26: 1390 exx., van lijst 27: 1406 exx., van lijst 28: 1504 exx., van lijst 30: 1277 exx., van lijst 31: 1269 exx., van lijst 32: 1014 exx., van lijst 33: 911 exx., van lijst 34: 990 exx., van lijst 34A: 825 exx., van lijst 35: 972 exx., van lijst 36: 852 exx., van lijst 37: 814 exx., van lijst 38: 784 exx., van lijst 39: 879 exx., van lijst 40: 923 exx., van lijst 41: 840 exx., van lijst 41A: 100 exx., van lijst 42: 173 exx., van lijst 42 — ingevuld door Vlaamse medewerkers — 47 exx., van lijst 42A: 273 exx., van lijst 42B: 167 exx. In de loop van het jaar werden 1484 lijsten ontvangen.

Van de vragenlijsten op het terrein van het woord-en-zaakonderzoek zijn binnengekomen resp. 45 en 42 exx.; van de dorslijsten zijn thans 233, van de hooilijsten 107 aanwezig.

In de laatste maanden van het jaar heeft de heer E. Eylenbosch enkele honderden correspondenten in het Nederlands-sprekende deel van België bereid gevonden de lijsten van het Dialectenbureau in te vullen. Lijst 42 is dan ook eveneens in België verspreid.

Symposia en medewerkersbijeenkomsten

Het 30e symposium werd op 7 januari in Amsterdam gehouden. De heer F. M. Gelens sprak over „Nederlandse imkertermen”, de heer

Th. H. van Doorn over „Terminologie van riviervissers in de twintigste eeuw en de taalgeografische methode”.

In de loop van het jaar werden drie medewerkersbijeenkomsten gehouden, nl. op 18 februari te Drachten, 4 juni te Meppel en 21 oktober te Almelo.

Publikaties

De kaarten *dooiër* en *doorn* werden verder voor de druk voorbereid, de kaart van de namen voor de *ponderboom*, die eveneens in afl. 9 van de Taalatlas zal verschijnen, werd door de tekenaar gedeeltelijk getekend. Deze, de heer H. van der Vring, die de heer De l'Orme is opgevolgd, heeft in de loop van dit jaar alleen de kaart van *ponderboom* gedeeltelijk getekend en voornamelijk kaarten voor de afdeling Volkskunde persklaar gemaakt.

De heer Stroop tekende enkele proefkaarten van meikever- en van paardebloembenamingen, die in de Taalatlas zullen verschijnen; de laatste zal, met een uitvoerig commentaar, eveneens in een aflevering van de Bijdragen en Mededelingen gepubliceerd worden.

De heer E. Eylenbosch ontwierp voor de Taalatlas de kaart van *wagenmaker* en publiceerde een artikel in Taal en Tongval afl. 3/4 (1967) over de wagenmakerbenamingen, waarbij de kaart in zwart werd gereproduceerd. Hij tekende ook enkele proefkaarten van benamingen van wagentypen en van onderdelen van de dorsvleugel, ter voorbereiding van afl. 10 van de Taalatlas.

In de reeks Bijdragen en Mededelingen verscheen als nr. XXXII „Taal sociologie” en als nr. XXXIII „Vaktalen, imkers en riviervissers”, de lezingen gehouden op de symposia van 4 juni 1966 en 7 januari 1967. Nr. XXXIII heeft voor het eerst een samenvatting in het Engels.

Van het tijdschrift Taal en Tongval verscheen afl. 1/2 van jg. 19 (1967); afl. 3/4 werd geheel voorbereid en de proeven gecorrigeerd.

Voor de 1e afl. van de ANKO (Atlas van de Nederlandse Klankontwikkeling) zijn thans 9 kaarten geheel voorbereid. In dit jaar kwamen *rug*, *groen*, *schaap*, *laten* en *laag* klaar. Daar de tekenaar geen tijd beschikbaar had deze kaarten voor de druk gereed te maken, is hiervoor een „thuiswerker” gezocht. Deze maakte, na enig inwerken, een kaart voor de commentaar van *bracht* persklaar. Mw. Francken maakte tevens enkele proefkaarten voor de tweede afl. van deze atlas. De heer Heikens zette het voorbereidende werk voor afl. 3 voort.

Voortgezette onderzoekingen

Bandopnamen:

In de loop van 1967 werd het bandenarchief met 54 opnamen uitgebreid: 18 uit Friesland, 2 uit Groningen, 5 uit Drente, 8 uit Overijssel, 1 uit Gelderland, 6 uit Noord-Holland, 10 uit Noord-Brabant en 3 uit

Limburg. Van Nederlands met regionale kleur werd 1 opname gemaakt. Door het inzetten van meer personeelsleden werd de last van dit werk, dat tijdrovend is, wat verlicht. In totaal 48 opnamen werden gemaakt, door Mw. Jo Daan (21), Mw. M. J. Francken (13), de heren H. Heikens (15), R. van der Schaaf (10) en J. P. A. Stroop (10), verder door de heren J. A. Dekker (2), A. Doornbosch (2) en J. J. Voskuil (5) van het Volkskundebureau. De heren D. J. van der Laan en A. Spaargaren, de Fryske Akademy en de Wereldomroep stonden het bureau in totaal 6 door hen gemaakte opnamen af. In het begin van het jaar werden 25 banden ontvangen, copieën van de opnamen die dr. H. Bluhme in 1965 in verschillende delen van Nederland heeft gemaakt. Door bemiddeling van Prof. Dr. E. Zwirner werden deze copieën in het instituut van het „Deutsches Spracharchiv” gemaakt. Deze heren en instanties zijn we dankbaar voor hun hulp.

Mw. F. J. Koopmans-van Beinum copieerde, met de hulp van de heer A. C. Spaargaren, 68 bandopnamen.

Voor Mw. H. Miller-van de Zand werd nog geen goede plaatsvervanger gevonden, waardoor het afuisteren en tekstueel noteren ernstig vertraagd werd. De heer E. R. Pijnaken werkte enige tijd op proef, noteerde één Zuidhollandse opname en wil dit werk voortzetten. Het zoeken naar andere afuisteraars heeft nog geen succes gehad, maar de pogingen worden niet opgegeven.

Van de Amerikaanse opnamen werden 8 teksten door mw. R. Soet, en 4 Friese en 1 Groningse door de heer Van der Schaaf genoteerd. Een vragenlijst ter verkrijging van meer en nauwkeuriger historische en sociologische gegevens is ontworpen en, na overleg met Prof. Dr. W. Lagerwey (Grand Rapids), Prof. Dr. Joshua Fishman (New York) en de heer Willard Wichers (Holland, Mich.), thans gereed voor verzending aan een aantal predikanten in de U.S.A.

Onderzoek van de bandteksten:

De heer J. Pool voltooide zijn scriptie, getiteld „De meest voorkomende woorden in Nederlandse spreektaal”; een doorslag is in de bibliotheek van het bureau opgenomen.

Het verslag van het syntactisch onderzoek van de bandteksten, ingesteld door Prof. Dr. B. van den Berg, met medewerking van de dames J. Anker, E. Horsman-van den Berg, en P. Uit den Boogaart, is in gestencilde vorm verschenen; een exemplaar is opgenomen in de bibliotheek van het bureau.

Woordenzaak:

De heer E. Eylenbosch, die met ingang van 1 september als opvolger van de heer Rensink werd aangesteld, stelde vast dat het materiaal voor de wendakkerkaart nog niet compleet was, daar belangrijke gegevens voor het Nederlandssprekende deel van België niet waren opgenomen.

Hij heeft dit thans aangevuld, en is begonnen aan het schrijven van de commentaar, waarvoor een gedeeltelijk nieuwe aanpak vereist was.

Om het onderzoek in België op dezelfde wijze in te richten als in Nederland heeft hij een 40-tal correspondenten gezocht, die na enige voorlichting, de lijst van het woord-en-zaakonderzoek zullen kunnen invullen.

Om het contact met de correspondenten, die meer dan twee jaar geleden voor het laatst een lijst ter invulling hebben ontvangen, zo spoedig mogelijk te herstellen, ontwierp de heer Eylenbosch een vragenlijst over *eggen* en *landrol*, die zo spoedig mogelijk aan de correspondenten zal worden toegezonden. De in het vooruitzicht gestelde lijst over het karnen is in voorbereiding, evenals de publikatie van de gegevens van de dorslijst.

De heer R. van der Schaaf behandelde de binnengekomen dors- en hooilijsten; de eerste ficheerde hij gedeeltelijk.

Nieuwe onderzoeken

Mw. F. J. Koopmans-van Beinum heeft het door haar verrichte fonetisch onderzoek voornamelijk toegespitst op twee problemen; het zoeken naar de meest betrouwbare methode voor het meten van formanten, en het opstellen van een methode voor het verwerken van de uitkomsten van deze formantmetingen. Met het oog op de verschillende opvattingen die over het begrip formant bestaan volgde ze twee cursussen, een over formantentheorieën en een over meetapparatuur. Daarnaast trachtte ze door middel van concrete metingen tot een beter inzicht in deze materie te komen. Van 10 mannelijke en 10 vrouwelijke leerlingen van een ULO-school te Maarsen (U.) werden bandopnamen gemaakt ter vergelijking met opnamen van 10 mannelijke en 10 vrouwelijke studenten. De metingen werden om te beginnen gedaan met de „wave-analyzer”. Om zuiverder uitkomsten te krijgen werden de geluidscurven zichtbaar gemaakt op een „storage-oscilloscope”. Met het materiaal van bijna 1000 getallen, dat op deze wijze werd verkregen, werden een aantal berekeningen uitgevoerd met behulp van een computer. De laatste berekening had ten doel na te gaan of de optredende verschillen tussen klinkers van beide groepen als significant beschouwd mogen worden. Nadere metingen zullen hierover meer zekerheid brengen.

Personeel

Als opvolger van de heer Rensink werd, zoals reeds vermeld, met ingang van 1 september Drs. E. Eylenbosch (Gent) aangesteld. Deze was reeds enige jaren, als assistent van Prof. Dr. Willem Pée te Gent, belast geweest met het zoeken van correspondenten in het Nederlandssprekende deel van België, opdat het vragenlijstenmateriaal ook voor het zuiden aangevuld zou kunnen worden. In die jaren ontwierp hij ook kaarten voor de Taalatlas.

Eveneens werd reeds vermeld dat de heer H. van de Vring de heer De l'Orme is opgevolgd als tekenaar van de kaarten van de Taalatlas. De heer G. J. Visser maakt, als „thuiswerker” de kaarten van de ANKO persklaar met het Letrasetsysteem.

Mw. R. Nieuwkerk verliet, om gezondheidsredenen, het bureau.

Bureauwerkzaamheden

Bij de mededelingen over wetenschappelijke publikaties en onderzoeken zijn vele werkzaamheden ongenoemd gebleven, grotendeels door de heren Heikens en Van der Schaaf verricht. De eerste heeft de correctie en lay-out van de Bijdragen en Mededelingen behartigd, het opnamenarchief geadmistreerd en toezicht gehouden op het noteren van de teksten. Ook werd onder zijn leiding door de heer F. Scheepens verder gewerkt aan het register van woorden en termen die in Nederland en het Nederlandssprekende deel van België met dialectgeografische doeleinden zijn bijeengebracht. In dit register, dat thans zijn voltooiing nadert, werd o.a. ook de enquête P. Willems (1886) opgenomen. De heer Van der Schaaf heeft het grootste deel van het administratieve werk verricht, het correspondentiearchief beheerd en is ingeschakeld bij het werk aan de Dialectbibliografie. Hij is begonnen met het kopiëren van het register op de Emsländische Grammatik van H. Schönhoff, dat indertijd door Dr. J. Naarding is gemaakt en zonder welk het boek onbruikbaar is.

De heer Dijkstra heeft het register van woorden die voorkomen in de woordenlijstjes in de taalkundige tijdschriften van de vorige eeuw voortgezet.

Een aanvulling op het Systematisch en alfabetisch register van plaatsnamen (1962) werd door Mw. F. J. Modderman samengesteld; het werd in gestencilde vorm vermenigvuldigd en toegestuurd aan personen en instituten die zich bezighouden met dialectgeografisch werk.

Bibliotheek

De bibliotheek werd aangevuld met tal van belangrijke werken op het gebied van de dialectologie, waarbij enkele buitenlandse atlassen, in de laatste jaren verschenen, die hier met name genoemd mogen worden: Klein en Schmitt, Tirolischer Sprachatlas (1965), Beranek, Westjiddischer Sprachatlas (1965), Bourcelot, Atlas de la Champagne et de la Brie (1966), Guiter, Atlas des Pyrénées orientales (1966), Cazacu e.a., Atlas român (1967). Verder zijn een tiental Leuvense licentiaatsverhandelingen, die door de heer Eylenbosch waren uitgezocht, gefotografeerd op microkaarten.

Contacten

De Wereldomroep wijdde een uitzending aan de reis van Mw. Daan en de heer Heikens naar de U.S.A. in de maand juni.

De voorzitter en de heer Meertens vertegenwoordigden de commissie bij de verschijning van de eerste aflevering van het Brabantse woordenboek, op 28 juni te Nijmegen; Mw. Daan en de heer Blok waren aanwezig namens het Bureau.

Een nieuwe dialectindelingskaart, naar een ontwerp van Mw. Daan, wordt op het bureau van de Wetenschappelijke Atlas gemaakt.

De heer H. Broekhuizen van de AVRO verzocht het Dialectenbureau om medewerking bij een uitzending van de schoolradio, die in het najaar van 1968 zal plaats hebben.

Bezoekers

Het bureau werd bezocht door : Mw. Drs. J. Blom en de heer D. Dekker met leerlingen van de Gem. Kweekschool te Amsterdam, Drs. J. Gruppelaar met leerlingen van de Hervormde Kweekschool te Amsterdam, de heer H. J. Hein met leerlingen van de Da Costa Kweekschool te Bloemendaal, Dr. T. van Veen met leerlingen van de Chr. Kweekschool te Utrecht; verder o.a. door: Dr. A. P. Althaus (Marburg), A. G. van Balen (Nijmegen), Suzanna Braaksma (München), Drs. C. van Bree (Oegstgeest), H. Brok (Nijmegen), Mw. J. Günther (Marburg), Mw. M. Haage (Nijmegen), Dr. D. van der Haar (Amersfoort), J. Heesterman (Nijmegen), A. Key (IJmuiden), H. Kleyn (Amsterdam), R. Kuitert (Amsterdam), J. Leemans (Nijmegen), Prof. Dr. S. A. Louw (Pretoria), Mw. M. Mollema (Groningen), de heer en Mw. J. B. H. Otker (Den Haag), L. van Oyen (Den Haag), T. E. van Popta (Amsterdam), Dr. J. de Rooy (Uppsala), Mw. M. Simonis (Amstelveen), Dr. J. Veering (Delft), G. Winnen (Tienen), K. Woudt (Zaandijk).

Congressen

Mw. Daan vertegenwoordigde de Dialecten-, Volkskunde- en Naamkundebureaus op het Internationale Linguistencongres te Boekarest. Tengevolge van een voetblessure kon ze echter het congres slechts enkele dagen bezoeken en haar lezing over het Nederlands in Amerika niet houden. Deze zal in de Actes van het congres worden opgenomen. Ook haar lezing over klinkerfonemen van het Nederlands, die ze voor het Internationale Fonetisch congres te Praag had bestemd, dat ze door dezelfde oorzaak niet kon bezoeken, zal in de Actes verschijnen.

Voor het financieel beheer verwijzen we naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

*Namens de Dialectencommissie van de Koninklijke
Nederlandse Akademie van Wetenschappen:*

K. HEEROMA, *voorzitter,*
JO DAAN, *secretaresse.*

BIJLAGE I

Lijst van donateurs:

S. H. Achterop, mw. Dr. N. Bakker, J. Boonman, Ph. H. Breuker, Prof. Dr. Fr. van Coetsem, Prof. Dr. C. F. A. van Dam, H. H. M. Foppe, mw. Dr. Ha. C. M. Ghijsen, mw. Dra. R. Goedhart-van Albeek, Dr. van der Haar, Prof. Dr. C. B. van Haeringen, Mr. H. F. W. Jeldes, A. D. Kakebeke, H. Kinkhorst, mw. Dr. E. H. Korvezee, D. J. van der Laan, N. J. Meeuwsen, mw. C. A. A. Mulder, Drs. J. Ph. van Oostrom, J. D. Paans, Dr. J. M. G. van der Poel, Drs. J. P. Ponten, Drs. J. M. Renders, Dr. H. A. M. Ruhe, R. D. Schouwvlieger, mw. E. Schutte, Prof. Dr. Jc. Smit, Prof. Dr. G. Stuiveling, Dr. J. G. H. Tans, mw. J. Tinbergen, Dr. A. de Vin, A. Visser, S. S. D. Wehrens, Prof. Dr. J. Wils, Ir. R. J. de Wit, S. L. Wynia.

BIJLAGE II

Lijst van personen en instanties die in 1967 publikaties en handschriften schonken:

Academia Republicii Socialiste România, Dr. H. P. Althaus, H. Brandt Corstius, mw. Dr. Jo Daan, Prof. Dr. F. Debus, J. G. Duiven, Fryske Akademy, R. Kuitert, H. Langedijk, Dr. P. J. Meertens, Prof. Dr. H. Mol, C. B. Morssink, Prof. Dr. W. G. Moulton, Nederlands Zuidafrikaanse Vereniging, Drs. J. P. Ponten, J. Pool, A. J. Poolman, Drs. R. Rentenaar, W. Rietman, Dr. J. de Rooy, Prof. Dr. W. Z. Shetter, Drs. J. P. A. Stroop, Dr. W. Thümmel, Ulster Folk Museum, Wachholtz Verlag, H. Zanen.